

Komiszárok

Nincs értelmes uralkodó
a Földön. Úgy vélem, ideje
meghalnom.
Konfuciusz

- Fegyver. Van nálad?
- Mint mindig. Kitegyem?
- Á, nem fontos. Foglalj helyet. Ha éhes vagy, találsz ott a tálcán disznósajtot, miegymást.
- Nem kell. Ideges vagyok.
- Nézd csak, Lazar Mojszejevics, valószínűleg utoljára beszélünk most, és először négy szemközt, nyíltan, úgy, hogy nincs fölöttünk senki. Nekem kell közölnöm veled, hogy minden tisztséged alól fel vagy mentve és kizártak a Pártból. A folytatás...
- Tiltakozom!
- Fellebbezés nincs. Központi bizottsági párthatározat. Adódik viszont egy pár dolog, körülmény, amit négy szemközt megbeszélhetnénk. Ugye, mi komiszárok vagyunk, bolsevik komiszárok, kora ifjúságunk óta, egy vidékről is származunk. Hosszú idő telt el, kivételes pályát futottunk be, nagyobb buktatók nélkül. Maholnap pedig már hetvenkedünk, a hajunk rég elhagyott, node, üres pajtára minek a zsuptető...
- A lényegre, Nyikita, a lényegre!
- Hosszú volt az indoklás, a személyeskedéstől sem mentes vita, de egyhangú a döntés. A fő ok a múlt, a múltunkban rejlik, régi ügyek hosszú árnyéka. „Lazar M. Kaganovics* polgártárs, a Nedves Ügyek Részlegének volt komiszárja és irányítója egyszemélyben felelős.” Kettőspont, hosszú felsorolás, nem részletezem, a többiek megtették. A végső teríték húsz millió. Durván húsz.
- A küldöttek egy része jóval fiatalabb nálunk, nekik még csak mostanában jutott tudomásukra az a két kiemelkedő eljárásod, a katyni ügy, meg a Holodormon, a hosszú ideje legszigorúbb államtitkok, amikről ők korábban azt hitték, hogy valami rémmesék, kósza mendemondák. Szóval a durván húsz millió. Volt nem egy ilyen malagyec, aki rosszul lett s kiment rókázni, fosni. Más generáció.
- Mi nem számolgattunk, Nyikita, nem vagyunk könyvelők! A Nedves ügyek, az hosszú idő, több helyszínen, sokféle akció volt és természetesen az mind én voltam egyedül. Az eléggé el nem ítéhető, híres, úgynevezett Hruscsov** – beszédben magad mondtad, hogy könyékig, sőt szügyig véres vagy. Az pedig nedves.
- Egy időben a te parancsodra szolgáltam.
- Mindnyájan ugyanarra a ragyogó parancsra tettük a dolgunkat.
- Tudom, épp ezért mint kortársad, harcostársad, nem is léptem föl vádlóként, hanem mint részben érintett, tartózkodtam. A döntés egyhangú, közös döntésként született. Amivel egyetértettem.
- Nyikita, ötvenhárom óta a te szavad a döntő. Ahogy betetted az ülepedet ebbe a székbe, a Gazda székébe, államférfi lettél és ez a jog neked kijár. Hogy a dupla eszű Beriját megelőzve beültél ebbe a székbe, azt nem néztem ki belőled. Az asszonyom, Maruszja tudta meg előbb a hírt a rádióból. Nicsak! – kiáltotta be a szobámba – a tursi kis Nyikituska, nem kiütötte azt a Kígyószemet!
- A pálya neked is nyitva állt. Ugye, nálunk kinevezett második ember sosem volt, még második vonal se. Mi mindannyian harmadik vonalbeli káderek voltunk, folyton változó posztokon.

– Tény, ami tény, én soha nem akartam az Első szám lenni. A tettek embere voltam, lényegében afféle macher, szakember. Ugye, két elemi a falusi jesivában, suszterség, majd bőripari szakszervezetis, majd a vörös komizárság. A két nagy háború, meg az a sok kicsi, aztán már népbiztosként a Párt nagy, gazdasági feladatai; a vasút, az olajipar, az óriás építkezések. És mindezek fedésében a Nedves ügyek, amiről mindent csak én tudok egyedül. Méghogy számolgotások, könyvelők?! Engem mindig, engem végig a marxista ösztön vezérelt, ami bennem alapösztön, nem holmi tanult dolog, ilyet énelőttem csak egyvalakiben tapasztaltam, éspedig a Vaskezű Félixben, emlékszel, a „Hideg fej, meleg szív, erős kéz”. Utána ragadhatott rám a Vas Lazar név.

– Húsz millió, Vas Lazar. Furcsa ezt így hallani, átlag normális embernek hihetetlen egy ilyen szám egy névhez kötve, ez abszolút világszűcs, ilyen még a nagy büdös, nagybetűs történelemben sem volt! Képzeljük csak el kuglibabával.

– Volt, ami volt, meg kellett tenni. Államügy. A számokon nem vitázom, nagy ország, nagy számok. Megkaptam az ukázt, azt már nekem kellett kitalálnom, hogyan hajtom végre. Mellesleg, állt valaki a hátam mögött az abakuszával, tologatta rajta a golyókat?

– Igen. Állt.

– Ne mondd. Ki?

– Éppenséggel egy számtantanár.

– Hogyhogy?

– A számtantanár írt egy novellát, egy olyan tényfeltárót.

– Üdvözlöm. És?

– Az eredetileg matematika-fizika szakos tanár túlélte az egyik jégvirágos lágerünket – azok is alád tartoztak – és leírta az ottani egy napját, benne éveket. Kutatásokat is végzett, számokat dokumentált. Az irodalmi lapok persze nem merték közölni, mígnem az egyik szerkesztő, gyanítom, besúgásként feljuttatta hozzám. És én engedélyeztem, megjelenik a Novij Mírben.

– Le van már tartóztatva?

– Nincs.

– Hiba, nagy hiba. Mi nem értünk az ... irodalomhoz.

– Azért még elolvashatod. Mi tudjuk, mi igaz, mi nem.

– Nem érdekelnek az irkászok, különben is, romlik a szemem.

– A novella egy mellékes részletét csak azért említem, mert a helyszín ismerős, jártunk arra mi is valaha. Az USzSzk keleti csücskében egy falu teljes lakossága, az „Iljics öröksége” kolhoz dolgozói, a csősztoronyokba telepített fegyveres őrség felügyelete mellett az utolsó falatig megeszi egymást. Utána a fegyveresek leszállnak, isznak, vedelnek, isznak. Gond, hogy meg kellene írniuk a jelentést, ámde kiderül, hogy az írnokuk is analfabéta. Szépen megkérlik, kösse föl magát. Ismerős?

– Szép kis irodalom, Tolsztoj forog a sírjában.

– Ma sem tudom, a Gazda miért velünk nyúzatta a parasztokat. Elsőtítkár lettem ott akkortájt és egyszer merészeltem neki írni, hogy mi, komizárok és pártvezetők lemondanánk a fejadagunk egy részéről, az éhínség enyhítésére. Így akartam neki beadni, híjj de nagy ravasz voltam! Rajtam kívül csak a jó kozák Solohov mert megnyikkanni az ügyben. Nem kis rémületemre a főtitkár személyesen felhívott telefonon és azt tanácsolta, hogy menjek én az Írószövetségbe, meseírónak, egyébként is, én ukrán se vagyok, mit ugrálok. Mondta ezt nekem, akinek apja, anyja, minden felmenője ... Hát kussoltam. A húsz millióba beszámítódnak az izé, a táplálék hiányában elhunytak is, majd' a fele, bár a szó szoros értelmében azok nem voltak nedves ügyek. Később, 54-ben már főtitkárként megtehettem, kárpótlásul odaadtam nekik a Krímet.

– Mit szipogni ezen! Sokakat érintő, véres, szükségképpen titkosított államügyek. Nem látványosság. Nemrég, amikor a magyarokat elrendezted, te sem voltál mimóza.

– Kollektív döntés volt, nemzetközi. Neked most elmondhatom, hogy a baráti, katonai segítségnyújtás előtt körbefutottam, megkérdeztem minden szomszédjukat, a kis hiénák mind csatlakozni akartak hozzánk, remélve, hogy a végén nekik is leesik valami. Angliát is megkérdeztem, azt üzenték, ha meg kell tenni, csináljuk gyorsan. Tudták a dzsentlemenek, hogy addig ők elintézik Szuezt és kvittek leszünk.

– Három nap alatt végeztünk Budapesten.

– Példás volt a kivitelezés, el kell ismerni.

– Továbbítom a Déli Hadseregcsoporthoz. Hanem mégis ... maradt valami kellemetlen utóíz, a seggünk is égett a papirkájuktól, mert piszokmód fel voltak tüzelve az ottani kis fiúk. Sok-sok orosz csontocska is maradt a Dunaj folyó két partján. Azok az események a dolgok tehetetlensége folytán még a régi módszertan szerint történtek. Nagyon zöckent az idő kereke, messzi múlt az a tíz nap, amely megrengette a világot. Ma már a Föld állandó mozgását, rengését kell figyelni, finom szeizmográfokkal. Mostanában, hogy főtitkárként hivatalból megfordulok külföldön, a világ egyáltalán nem úgy néz ki, mint ahogy a nagyköveteink jelentik. Én átlátok a kíséretem tagjai közötti réseken s a régi osztályharcos szemüvegen át látom, mennyivel bonyolultabb a helyzet, mint gondoltuk. Mert bármilyen változatos, sokszínű is a látszat, különbség alig van, az embereket mindenütt ugyanaz a méhkaptárszerű kasztrendszer uralja, már az anyjuk hasában is, ahol eldől minden politika. Aztán zümzüm, zümmög Kína méhe.

Még a magyar ügy után nem sokkal jártam az Egyesült Államokban, az elnöki csúcstalálkozó utáni fogadáson volt, hogy a nyitott ablakon felhallatszott az utcai tüntetők ütemes zúgása: Hentes Hruscsov, hóhér Hruscsov! Aztán a vendéglátók tapintatból behajtják az ablakot, s miközben udvariasan mosolyognak rám, a nyakamba zúdítanak egy tányérajkú némbert interjúzni, aki minden kérdés nélkül elhadart egy vádbeszédet, amelyet még Visinszkij is megirigylet volna. Amúgy az ismert szövegek, hogy Patyomkin ország, rabszolga munka, emberi jogok, lábbal tiprás, üres boltok, elmekórtan, a munkásoknak nincs autója. Nézem a tolmácsomat, mert elakadt, köpni, nyelni nem tud, nem meri kimondani a csattanót, mert ilyen szó az oroszban nincs és neki kellett kitalálni: Pribékokrácia!

Híjj, rúgtam volna piccsán a tányérajkú kifestett banyát, hogy kirepüljön a világűrbe! Fölálltam, hogy elvágjam a dumáját, s tudván hogy százmilliók látnak a híradókban, begomboltam a zakót, mint egy diplomata. Mi – mondtam – töretlenül küzdünk a szocializmus világméretű győzelméért, hamarosan mind az ipar, mind a mezőgazdaság területén behozzuk és túl is szárnyaljuk az USA-t. És nem verjük a négereket. Taps és derűség – írta másnap a Pravda.

– Inkább rúgtad volna föl, Nyikita, jó a régi bolsevik lópokróc!

– Később elővettem, ne félj, a pofájukba is vágtam. Ne próbáljanak minket degradálni, lesajnálni, nekünk köszönhetik a dúskáló jólétüket, ami nekünk nyolcszor annyi emberünkbe került mint önéik. A háborúban, a Nagy honvédőben, a dicső szövetségesek mindösszesen 1, azaz egy igazi haditettükre lehetné büszkék, hogy Berlinnél sikeresen elállták az utunkat az Atlanti part felé. Nehezebb volt lefékezniük, mint tovább menni. És aki most új háborúra készül, az irigyelni fogja a holtakat.

– Láttalak a tévében, ahogy szorosán egymás mellett ülsz a Kennedy elnök feleségével, aki önfeledten kacag rád. Mit mondtál neki, ha nem államtitok?

– Valamit a traktorokról, meg a kukoricaprogramról.

– Hatalmas nagy humorérzéke lehet annak a finom kis nőnek! Tetszett az is, mikor az ENSZ-ben a cipőddel csapkodtad a szónokpultot, nem tudom, csak én láttam meg, hogy a cipő talpán volt egy kis lyuk.

– Lehet, egy helyen kinyomja a betét.

– Én magam talpalok, nem bízom kontárookra.

– Nem felejtetted a szakmát?

- Na hallod. A mestermunkám anno valamikor egy rámán varrott, reliefnyomatú kisasszony csizma volt, brájlzival, forvájsszal!
- Tényleg, mutattad, egyszer jártam az otthonodban, a könyvespolcon volt kiállítva. Az életműved fontos része az a kisasszony csizma még a múltból, hozzátéve a moszkvai metró meg a Nedves ügyeket a húsz millió kuglibabával, díszszalaggal átkötve, suszterszurokkal a nevedre írva.
- És még mi minden egyéb, az olajipar, vasút, erdészet, satöbbi, a legfelső személyzeti ügyek, téged is tologattalak felfelé.
- Sokoldalú komiszár voltál, azt el kell ismerni. És a legtevékenyebb.
- Ha főlraknám a kitüntetéseimet, a hátam se volna elég, le a sarkamig. Persze, ezzel te is így vagy.
- Pontosán. Mennyi dicsőítés, dísztribün, hány lidérces éjszaka, s reggel újabb dicsőítés. Mostanság silány lakótelepi házak viselik a nevedet. Hruscsovokák. Volna min elgondolkodni, ha lenne rá idő. Jut neked eszedbe, mi lett volna, ha úgymond megmaradsz a kaptafánál? Én a bányában, Macskapofa a papneveldében, s mind akik egy zsákban futottunk?
- Soha ilyesmin nem gondolkodtam, komiszár vagyok, mindig csak komiszár. A Macskapofát vond vissza!
- Visszavontam.
- .. Egyáltalán, mért kérdezel ilyet? Teszerinted mi lett volna nélkülünk?
- Azt gyanítom, hogy ugyanez. Hajnali félálomban kerülgetnek ilyen fura, kétféle érzések. Hogy ugyanez, centiméterre ugyanez, akkor is, ha mi nem vagyunk. De akkor mi miért vagyunk?
- Ne filozofáljunk, Nyikita, nem értünk hozzá. Vissza a lényegre. A kizárásom elleni tiltakozásom alátámasztásául cáfolhatatlan tényeket hozok fel. Katyn: Az a körülbelül húszezer lengyel, főleg katonatiszt, megveszekedett ellenségünk, úgy került likvidálásra, hogy senki észre nem vette, talán még ők se. Ez fontos momentum. Ráadásképp, Berija elmés ötletéből kifolyólag az egészet rátoltuk a németekre. Mi ez, ha nem egy tökéletesen végrehajtott hadművelet, minimális ráfordítással, maximális eredménnyel, nulla veszteséggel? Hasonló ahhoz, mint amikor egy légierő még a földön szétbombázza az ellenség repülőit. Ilyen harceljárásokat tanítani kell a Szuvorov akadémián. Egyébként nem volt nagy volumen, ahhoz képest, hogy a lengyeleket az utolsó szálig ki kellett volna ...
- Hallottam, Blohin inhüvelygyulladását kapott, mert egymaga több mint hatezerszer húzta meg a ravaszt. A Szocialista Munka Hőse lett.
- Igen, én terjesztettem föl. A másik pont, amit most felhoztak ellenem, az úgynevezett Holodormon. A magyarázat arra még egyszerűbb; hát ott volt az aszály, az aszályos évek! Aztán a kulákság ki akarta éheztetni a városi munkásosztályt, ezért megkapták, amit megkaptak, amit másoknak szántak. Sajnálatos, igen. Ugye, énnekem saját aparátusom nemigen volt, de szükség szerint használhattam a Cseka szinte minden szervét és egységét. Én máig Csekát mondok, utálok az új és új rövidítéseket. Az alapító Vaskezű Felix utáni főnökök gyenge idegzetű figurák, nem bírták sokáig az iramot, pár év alatt kiégtek, mint a villanykörte, s mielőtt sorra megkapták az elbocsájtó nyolc grammot, szinte mind megárgyult.
- Az egyik, az a törpe teljesen elitta magát, a hivatali munkáját elhanyagolta és fiúkat szoptott, a másik vallási tébolyában a lábánál fogva húzkodta le az Úristent, a harmadik vadromantikus körülmények közt, bizonyítottan, az ellenség hálójába került. De hát tény, ami tény, mégiscsak ők tartották össze, fegyelemben a mi drága SzSzSzR-ünket.
- Érkezett a posztra a duplaeszű Berija, végre ő egy igazán rátermett és velem sokáig példásan együttműködő, nagy kaliber volt. Volt, amíg volt, mert egyszer csak arra sétált Nyikituska, a nyuszi és kilőtte a nagy nagyvadászt.
- Mindnyájunkat meg kellett menteni attól a pszichopatától. Kollektív döntés volt.

– Természetesen.

– Mióta itt povedálunk erről, arról, közben elnéztelek előlről, oldalról, bajsosztól, egy kérdés fúrja az oldalamat: Hogy arra a különlees és kényes feladatra, mint a Nedves ügyek, miért pont téged szemelt ki a Gazda, miért pont téged és nem más? Pofára ment? A Szervek tele volt veletek, lett volna választék, ám a mi legfelső szintünkön te voltál egyedül, aki a választott, az úgynevezett kiválasztott népből származik, akit fanatizált a megváltó bolsevik eszme. Ez volt hát az a plussz. Erős a gyanúm, sőt a meggyőződés, hogy ez volt az a fő ok, amiért téged választott a Gazda, amikor lovat adott alád. Te meg szó szerint vetted a kozák mondást, hogy ha a zsidó lóra száll, megszűnik zsidónak lenni. (Azzal a ló is megszűnik lónak lenni, teszi hozzá a kozák, de ezt hagyjuk.) A Gazda végig használt, kihasználta az eszedet, hűségedet, az emberfeletti munkabíráson, azzal a hátsó szándékkal, hogy a húszmillió világszereplővel egyszerre megvédegyezze a fajtádat, a nemzetiségedet, amit végül már nagyon rühellt, hogy ezt üzenje veled a világnak, a síron túlról: „Ezek”.

– Förtelmes, amit mondsz, Nyikita, de azt hiszem, tévedsz.

– Nem valószínű, de azért fejtsd ki a saját álláspontodat, nagyon is érdekel. Közben én megnézem azt a disznósajtot, erre jön az illata. Hazai ízek, a fülek, szívek, májak, a porcogók apró darabokban, lepréselve ebben a kemény fokhagymás kocsonyában ... hozzá zakuszka. Nem kell?

– Hallom, hogy ízlik.

– Ezt nem lehet csemecseges nélkül ... híjj!

– Azért tévedsz, Nyikita, mert a Gazda, akit azóta is folyton kerülgetünk, nem a képemet nézte, hanem egyszerűen az alkalmasságomat. És senki másban nem látta azt az elszántságot, mint mondtam, azt a marxista ösztönt, mint bennem, meg talán azt is, hogy én soha nem akartam az Első szám lenni. Belém látott és jól látott. Mint a tettek embere, másokra hagytam a szellemiségi, meg elméleti dolgokat, de volt egy nagyokos valaki, a neve T-vel kezdődik, akinek a gondolatmenete megragadt a fejemben. Azt mondja: A legfőbb jót a gonosz ösztönnel is lehet szolgálni, ha annak felgerjesztését és ragyogó parancsát a legfőbb jó felé irányítjuk, tehát a gonoszság ösztöne nélkül nem teljes a szolgálata. A gonosz ösztön az igaz emberben, az igaz bolsevikban átlényegül, a hatalom és a sors eszközévé válik. És még szó szerint: „Hogy az ember ne pondró legyen, hanem emberi fenenség legyen, fényességes lény.”

– A Fénylény! Megvan, ezt ismerem, sőt, személyesen is találkoztam azzal a kiváló ideológussal. Blohin végzett vele.

– Honnan tudod?

– Hallottam. Tehát a Fénylény az alagút végén, ez a jövőképed?

– Jövőkép? Igen, de ne keverjünk össze valami jövőbelátással. Mert hogy egyszer, véletlenül és kéretlenül nekem is jószoltak. Amikor a Megváltó Krisztus katedrálisa leomlott ...

– Leromboltad.

– Mert útjában volt a metróépítésnek, amit én felügyeltem.

– Ott nem volt útban ... csemcsem ... Akkor moszkvai elsőtítkár voltam.

– Útban volt, nem értesz hozzá. Amikor ott állva szemléltük a munkálatokat, az omladék szürke porából kibomlott, kibontakozott egy nőalak, ahogy a kezét összekulcsolva imádkozik. Ne valami ikonszépséget képzelj, csak egy olyan dobrudzsai cigányféle templomkoldust. Intettem a fiúknak, távolítsák el a műveleti területről. Ahogy közrefogva kísérték, elem érve megbotlott és közben ezt mondta, fura oroszossággal: Nádzs úrr magá nádzsón nádzs! Láttam tenyere, hosszú élet, túléli, Megéri világvége. Míg vitték, tartotta a markát.

– Jó rég volt s persze nem hitted. De egy kicsit se?

– Ugyan. Ostobaság. A hosszú élet nekem azt jelentené, hogy időt kapnék sok hasznos munkára. A hosszú élet nem valami jutalomjáték, csak a jó egészség és tiszta lelkiismeret kérdése.

– És neked megvan, mindkettő?

– Feltétlenül. És neked?

.. Olyan billegős. Olyan ... vannak még hibák, elvtársak.

– Mert elhajló lettél. Térj vissza a helyes útra. Ne érts félre, a tisztségeim már korábban megszűntek, még mikor te föl én meg le. De az egyszerű párttagságomat, azt visszakövetelem. Negyven év odaadó és nem veszélytelen szolgálatomat nem lehet egy határozattal semmissé tenni, ez galádság! Ezt te, csakis te tudod megváltoztatni, mert ma te ülsz ebben a székből, épp ezért felszólítalak, Nyikita Szergejevics, ... és kérek.

– Nézd csak. Lehetetlent kérsz, te is tudod. Kollektív döntés, KB-határozat.

– ... Akkor lőjete le! Ha a pártomnak bűnbak kell, megteszem az utolsó szolgálatomat. Ragaszkodom, sőt, követelem! Akkor csak ez az egyetlen helyes és egészséges eljárás!

– Nem kell kiabálni. Nincs szükség bűnbakra. Nézd csak. Van egyszer a te kisebbségi néped vagyis népcsoportod és vagy te, az ő kutyájuk kölyke, egyszersmind világelső likvidátor, aki egyszemélyben ellensúlyozza, kiegyenlíti az ő háborús mártírságukat, aki a kabátujjából rrazott ki fél tucat hologasztot vagy mit. Ez kínos lenne nekik és hátrányos. Méghogy a mi fiunk? A mi fiacskánk az nem olyan. A politikai ellentáborból ugyanez jön: A mi volt háborús szövetségünk az nem olyan ... Joe bácsi jó bácsi. Mindenki rühell, rühell, mint a saját szégyenét, sarát, és ezért erővel igyekeznek elfojtani, eltüntetni az emlékezetből, mintha sosem lettél volna. A megbélyegzést illetően a Gazda tévedett. A fő bűnbak marad az a germán söpredék, az visz mindent, elviszi a világ bűneit.

– Nem érdekelnek ezek a vallási dolgok, én született ateista vagyok! Az se érdekel, hogy mit csináltok velem, de vissza a tagságomat, vissza a ...

– Nem kell az már neked.

– Értem. Tárgyalás nélkül. Nedves ügy.

– Nézd csak, Lazar Mojszejevics, valószínűleg utoljára találkoztunk, megbeszéltünk néhány dolgot, körülményt, és amit most mondok az jogerős: Két napja nyugdíjban vagy, pártönkívvli nyugdíjas. Havi százötven rubel és évi egy talpbőr kiutalás... Még marad a neveden a Kaganovics metróállomás, megszokták az utasok. Ja, és a szakszervezet nevében Blohin itthagytok neked búcsúajándékként egy minőségi dominókészletet. Jó lehet majd nyári délutánokon az árnyas fűzfák alatt. Átveheted a kapuórségen.

– Híjj, Nyikituska ...!

– Ne sírj ... Lazaruska. Magamnak se várok jobbat.

* Lazar Mojszejevics Kaganovics (1893–1991)

** Nyikita Szergejevics Hruscsov (1894–1971)